

Gondolatok néhány bibliai csodáról Maimonidész és Spinoza írásain keresztül

1. A csoda zsidó filozófiai szempontból nézve

A csoda teológiai szempontból egy isteni beavatkozás. A csodát egy jelnek, egy különös, meglepő természeti vagy történelmi jelenségnek tekintjük, amely vallási üzenetet hordoz. A fogalom önmagában talán ellentmondó. A fent elhangzottak szerint az esemény ellentétben van a természet törvényeivel, közvetlen isteni beavatkozás történik, másrészt a hagyományos zsidó felfogás szerint minden természeti esemény istentől eredő cselekedet.

Arisztotelész szerint csoda nem létezik, nincs a csodának létjogosultsága. Arisztotelész úgy látja, a fizika törvényeiben az értelem törvényszerűségei vannak jelen és ezekben nem Isten akarata, hanem az ő megértése mutatkozik meg..

Mit tanít nekünk Moses Maimonidesz (1138-1204), ismert nevén RaMBaM a csodákról?

A „*Moreh Nevuchim/ A tévelygők útmutatója*“ c. munkájában arra utal, hogy minden, ami a Földön történik Isten akaratán alapul. Minden előre meghatározott, nincs helye az emberi választásoknak. Ez abból következik - **RaMBaM** szerint –, hogy a dolgoknak, az úgynevezett csodáknak az eredete a teremtésben jelenik meg! Azonban ezek semmiképp nem mutatnak eltérést a természet törvényeitől.

RaMBaM itt ad egy példát is a *Misnából, Pirkei Awot* (5,6 fejezet):

עשרה דברים נבראו בערב שבת בין השמשות ואלו הם: פי הארץ, פי הבאר, פי האתון, הקשת, והמן, והמטה והשמיר הכתב והמכתב והלוחות.

„Tíz dolgot teremtett az Örökkévaló Sabbat bejövetelekor alkonyatkor;

a föld száját (Bemidbar 16:32),
a kút száját (Bemidbar 21: 16-18),
a samár száját (Bemidbar 21:16-18),
a szivárványt (Beréshit 9:13),
a mannát (Shemóth 16:15),
Mózes botját (Semóth 4:17),
a Samírt, (Királyok 1. könyve 6:7,8)
a héber betűket,
az írást és a tízparancsolatot.“

RaMBaM mindezeket a teremtés történetével magyarázza.

Röviden mondva - **RaMBaM** szerint – a világot a természet törvényei szabályozzák, de a világot Isten (הקב"ה) a semmiből teremtette. Azt is mondja, hogy a természet törvényeitől való eltérések már a hat napos világteremtésnél önmagába a természetbe bekerültek!

Lehet, hogy a csoda a bizonyíték a hitbéli valóság meglétére?

Minden vallásban széleskörűen elterjedt, hogy a vallás létjogosultságát a csodákon keresztül igazolják.

A zsidó vallás a Sínai hegyen született meg, mi ezt mondjuk hozzá **הר סיני מעמד**. Sokan úgy gondolják, hogy azok a csodák, melyek a Tóra átadása körül megestek, bizonyítékai, a Tóra hitelességének. Ezek a tudósok azt hangsúlyozzák, hogy az ottani csodákat melyek az egyiptomi kivonuláshoz vezettek, nem csak egy ember, hanem Izrael egész népe látta. Ezáltal nincs semmi kétség sem a Tóra létezéséről, sem a Tóra valóságosságáról.

Ezzel ellenszembem Mordechai Breuer azt írja¹ „*nem a csodák teszik az embert vallásossá, hanem a hit annyira gazdaggá teszi a szívet, hogy látjuk a csodákat!*“

A Tóra óva int a hamis prófétáktól (Devárim 13, 2-6). A modern időkben a keresztények is azt magyarázták, hogy a csodák igazolják az igaz hit létezését.

Viszont Moses Mendelssohn így válaszolt. „*a vallásban a legelső kritérium az értelem és csak az értelem indokaiban lehet különbséget tenni a vallások között.*“²

A csoda a Háláchá szemszögéből

A csoda inkább a zsidóság filozófiájához tartozik, a Háláchá körében ismeretlen. A világ a természet törvényei alapján működik. Az embernek nem kéne számítania arra, hogy egy csoda fogja az életét vezérelni. Ez az alapelv a Gemarában van, BT Traktat Pessachim 64b:

אין סומכים על נס!

---

¹ דף שבועי, אוניברסיטת בר אילן, מספר 314, פרשת ויצא, תש"ס

² , תל "משה מנדלסזון, חלוף מכתבים עם יורש העצר של בראונשוויג וולפנבוטל, כתבים קטנים בעייני יהודים ויהדות, הוצאת לגבולם" 217. אביב תש"ז ע' 217.

A Háláchá előírja, hogy minden ember kötelessége úgy élni, hogy ne vétkezzen bűnöket, עבירות. Soha nem szabad azt gondolni, hogy Isten majd csodákat fog művelni. Egyes gondolkodók ehhez hivatkoznak Mózes 5. Könyve 6. fejezet, 16. vers parancsolatára: לֹא תִנְסֹו אֶת ה' הָאֱלֹהֵיכֶם („meg ne kísértsetek az Örökkévalót, a ti Isteneteket”). Másrészt viszont: Ha egy csoda már megtörtént, ezért Istennek kötelező hálát adni! (ברכת הניסים לפי שולחן ערוך)

2. Spinoza (1632-1677) „Teológiai politikai értekezése”³ a csodákról

Spinoza néhány a Bibliában található példán keresztül azt akarja megmutatni, hogy maga a Biblia Isten parancsait, isten akaratát nem értelmezi másként, mint, hogy ez a természet rendje.

Se Isten lényét, se létezését, se a gondviselést nem a csodákban, hanem épp ellenkezőleg, sokkal inkább a természet határozott és megváltozhatatlan rendjében ismerhetjük fel.

Egy csoda lehet az, melyet nem tudunk természetes okokkal megindokolni, ezért ez kettős értelmet kaphat: vagy azt mondjuk, hogy két természetes ok áll a háttérben, amelyeket nem tudunk emberi tudással megmagyarázni, vagy nincs más oka ennek, mint Isten maga, vagyis az Ő akarata.

Első példa:

Az izraeliták azt képzelték, miután Mózes felment a Sínai-hegyére, hogy nem fog onnan visszatérni, ezért kérték Áront, készítsen nekik egy látható Istent, ez volt az aranyborjú képében az Istenről alkotott kép.

Spinoza szerint majdnem az összes prófétának csak homályos elképzelése volt arról, hogyan lehetne összeegyeztetni a természet rendjét és az emberek sorsát azokkal a fogalmakkal, amelyek bennük az isteni gondviselésről kialakultak. Spinoza azt a következtetést vonta le: „ezek szerint a Biblia is megerősíti, hogy a csodákra nincs Istentől igazi meghatározás és az Isteni gondviselés nem mutatkozik meg egyértelműen.”.

A Bibliában gyakran olvassuk, hogy Isten csodát tett. Ez azért van, hogy az emberek hirdessék, mint például Mózes második könyve 10. fejezetének 2. versében (Hertz fordítás): „És hogy elbeszélhesd fiaid és unokád füle hallatára mindazt, amit miveltem Egyiptomban és az én csodajeleimet, amelyeket végeztem közöttük, hogy ezáltal megismerjétek: Én vagyok az

---

³ Verlag Philipp Reclam jun. Leipzig, Reclam Universal.Bibliothek Band 320, printed in DDR 196, Seite 109-130.

Örökkévaló“, azazhogy az izraeliek elismerjék Isten létezését. Ebből azonban nem az következik, hogy a csoda valóban megmutatkozik, hanem csak az, hogy a csoda él a zsidók képzeletében.

Második példa:

Mózes első könyve 9. fejezete 13. versében azt mondja Isten Noénak, hogy el fogja helyezni ívét a felhőkben; mely Spinoza szerint nem jelent mást, mint a napsugár fénytörését és visszatükröződését a vízcseppeken.

A Bibliában bekövetkeztek csodák különböző életkörülmények között, bár azokról gyakran nem is hallottunk. Az egyiptomi tíz csapás közül például a sáskajárás isteni parancsra jött kelet felől az országra, mégpedig egy éjjel-nappali folyamatos szélfújás hatására, majd egy erős nyugati szél el is fújta az országból.

Harmadik példa:

Egy hasonló isteni parancs hatására (Mózes második könyve 14. fejezete, 21. verse) egész éjjel erős délkeleti szél fújt, melynek következtében a tenger kétfelé vált és szabaddá (szárazzá) tette az utat a zsidók számára.

Spinoza ezt így foglalja össze: *„kivétel nélkül kijelenthetjük a Bibliában megemlített és valóban előfordult eseményekről, hogy ezek mind a természet törvényei alapján történtek meg. Ha mégis található a Bibliában olyan dolog, ami vitathatatlanul ellentmond a természet törvényeinek, vagy abból nem lehet levezetni, akkor erre azt kell mondani, hogy istentelen kezek ezeket a Szentíráshoz hozzáfűzték!”*

A gibeoni csoda

A gibeoni nap a Bibliában és a Talmudban

A gibeoni csatában Josua legyőzte azt az ellenséges koalíciót, amellyel ő pedig szövetségben állt és mely Gibeon városát fenyegette. Visszavonuláskor egy szörnyű jégeső csapott az ellenségre és Josua szerette volna elérni, hogy még a sötétedés beállta előtt felmorzsolja az ellenség maradékát. Kérte (Károli Gáspár fordítása) *„Izrael szemei előtt, állj meg nap Gibeonban és hold az Ajalon völgyében!” (Josua 10,12)*

A Biblia így folytatja (Károli Gáspár fordításában): *„ És megállta a nap, és vesztegele a hold is, a míg bosszút állta a nép az ő ellenségein. Avagy nincsen-é ez megírva a Jásár*

könyvében? És megállta a nap az égnek közepén és nem sietett lenyugodni majdnem teljes egy napig. És nem volt olyan nap, mint ez sem annakelőtte, sem annakutána, hogy ember szavának engedett volna az Úr, mert az Úr hadakozik vala Izráélért.” (Josua 10, 13-14)

Mit mond a Talmud a gibeoni csodához? Egy rabbinikus vita folyt a *BT Awoda Zara 25a* oldalán. Nyilvánvalóan két csodának kellett történnie. Egynek délben és egynek este. Az utolsó adatok szerint egyszer délben és egyszer este történt meg a csoda. de hosszára vonatkozólag eltérő adatok vannak. Egyszer délben is és este is hat-hat órát tartott a csoda, a második verzióban pedig tizenkét-tizenkét órát - és ha azt vesszük, hogy majdnem egész nap csak este volt, akkor huszonnégy órát tartottak a csodák. Az első esetben a „teljes nap” Gibeonban huszonnégy órából, a második verzióban harminchat órából és a harmadik változatban negyvennyolc órából állt volna.

A gibeoni nap nem történt meg

A középkori zsidó vallásfilozófia egészen más világi tapasztalaton alapszik. Itt a csillagos ég az örök rend ideálképe és az ember arra hivatott, hogy ebben a rendben felismerje az Istent.

Például, hogy felismerje a világ teremtésének jelentését (Hertz fordítása) : „ *És elhelyezte őket Isten az égboltozaton, hogy világítsanak a földre.*” (להאיר), *Mózes 1. könyv, I, 17*).

RaMBaM óva inti olvasóit a „Tévelygőkben” egy teológiailag hibás következtetés levonásától.

„Ne engedd magad tévútra vinni (...). a fenti idézet sokkal inkább azt kívánja szolgálni, hogy utaljon a természet jelenlétére, amivel a világot teremtette, például a világító testekre/csillagokra(...).⁴

Maimonides szerint egy emberi beavatkozás, mint a nap megállítása Gibeon felett az égbolton, jóvátehetetlen katasztrófa lett volna – egy kozmikus szívműködés-leállást okozott volna. Ezt nem kívánhatta sem Isten, sem Josua!

Maimonides hozzáfűzi, hogy a Josua 10,12 féle csoda kifejezetten csak az ott jelenlévő izraelita csapatokat (לעיני ישראל) érintette. Ezt egy helyi eseményre és szubjektív észrevételre redukálja: „*úgy tűnt nekik, mintha ez a nap volna a leghosszabb, (כיום תמים) mint ha a*

---

⁴ Maimonides, Führer II, 11, Ed. Munk, Bd. 2, S. 95, Ed. Weiss , Bd. II.1, S. 78 f. Das anthropomorphe Weltbild des Maimonides More I, 72, Ed. Munk , Bd. 1, 362, Ed. Weiss, Bd I, S. 304.

*szentírás azt mondaná, hogy szerintük ez a nap azonos lenne az ottani leghosszabb nyári nappal.*⁵

Maimonides ragaszkodik ahhoz, hogy a nap valójában nem sütött hosszabb ideig, mint máskor, csak a harcosoknak tűnt ez így. Az, hogy a nap megállt, nem volt semmi más, csak egy szubjektív képzet a nagy gibeoni napon.

Maimonides ellenfelei támadták nézeteit, főként a gibeoni csoda magyarázata kapcsán. Például Rabbi Salomon ben Adret nevezett **RaSCHBa** (1235-1310), a barcelonai zsinagógában 1305. júl. 31-én a szakmailag elfogadhatatlan filozófiai tanulmányt elátkozta és máglyára vetette azokat a könyveket, melyek tagadták a csodát⁶. Egy írásában úgy nyilatkozik a csoda kérdése kapcsán, hogy Isten nem tud logikai vagy matematikai csodákat tenni. De Isten tud olyan természeti csodákat cselekedni, amelyek a mi korlátozott felfogásunkkal érthetetlennek tűnnek, mint például a fizikai vagy nevezetesen Josuánál a csillagászati dolgok.⁷

Levi ben Gerson szerint - akit **RaLBaG** ill. bagnoli Gersonidesnek (1288-1344) szólítottak, és aki a középkor egyik legnagyobb zsidó csillagásza volt -, a napcsodát se természettudományilag, se logikailag nem lehet igazán megérteni⁸. Felfogása szerint se nem Isten, se az ember, hanem „az aktív értelem“ lehet a csoda indítéka.⁹

Gersonides magyarázatában azt szeretné bemutatni a Biblia szó szerinti idézésével itt¹⁰, hogy a szöveg egyáltalán nem azt mondja, hogy a nap megállt.

⁵ Maimonides, Führer II, 35, Ed. Weiss, Bd. II, S. 236 f.

⁶ Salomon ben Adret, Sche'elotUtschuwothHaRaschba, Nachdruck, Jerusalem 1976, Bd. 1, Nr. 46, Bl. 53c-d.

⁷ Salomon ben Adret, Nr. 234, Tl. IV, Bd. 2, Bl. 34b-c, zit. u. ü. bei Georges Vajda, Recherchessur la Philosophie et la Kabbaledans la penséejuive du Moyen Age (ÉtudesJuives), Paris, Den Haag 1962, S. 245, Anm.

⁸ Vgl. MilchamotHaSchem (Die Kriege Gottes, 1328) VI, 12, Ed. pr. Riva di Trento 1560 (5320), Nachdruck, Israel o. O., o. J.; 74 c ff (In dieser Ausgabe fehlen die eigentlichen astronomischen Partien des Werkes). Die Kämpfe Gottes. Religionsphilosophische und kosmische Fragen in sechs Büchern abgehandelt, Berlin 2 1923, S. 457 ff. (wir zitieren gewöhnlich nach dieser Ausgabe), teilweise dtsh. v. Benzion Kellermann, 2 Tle. (Schriften der Lehranstalt für die Wissenschaft des Judentums, Bd. III, Heft 1-2 u. Bd. 5, Heft 1-3), Berlin 1914-16. Zum Sonnenwunder, vgl. Charles Touati, La Penséephilosophiqueetthéologique de Gersonide, Paris 1973, S. 469-477. Menachem M. Kellner, Gersonides and his Cultured Despisers: Arama and Abravanel, in: Journal of Medieval and Renaissance Studies 6 (1976), S. 269-296; Ders., Maimonides and Gersonides on Mosaic Prophecy, in: Speculum. A Journal of Medieval Studies 52 (1977), S. 76 f., Anm 26. Seymour Feldman, „Sun stand still“ – A Philosophical-Astronomical Midrash, in: Proceedings of the Ninth World Congress of Jewish Studies (Jerusalem, Aug. 4-12, 1985), Div. C.: Jewish Thought and Literature, Jerusalem 1986, S. 77-84.

⁹MilchamotHaSchem VI, II, 10, 2 1923, S. 443-450. Mit Berufung auf II, 3 ff. ebd., S. 98 ff. . Eine detaillierte Wiedergabe der Argumentation von Gersonides bei M. Kellner, Gersonides and his Cultural Despisers: Arama and Abravanel, ebd., S. 279-283.

¹⁰ In der Biblia Rabbinica z. St., engl.v. Louis Jacobs, Jewish biblical exegesis, (The Chain of Tradition Series, Bd. IV), New York 1973, S. 92-99.

Gersonides szerint a csoda éppen nem a napra, hanem a csatára vonatkozott. Hiszen nem egyszerűen így szól a szöveg: *“A nap megállt és a hold vesztegelt”* hanem *„És megállta a nap vesztegele a hold is, amíg bosszút állta a nép az ő ellenségein.”* A nap látszati megállása csak a csata idejéig tartott; a valóságos csoda abban volt, hogy az izraeliták milyen rövid idő alatt győzték le ellenségüket. És ennek a csodának semmi köze nincs az isteni beavatkozáshoz, hanem a hadvezér erejéhez, aki csupán Istennek *„engedelmeskedett”*. Gersonides ez által maradéktalanul feloldotta a csoda varázsát.

Jeshajahu Leibowitz az imáról¹¹

„Az ember ne gondolja, hogy reggeli imája némileg befolyásolja az előtte álló nap menetét. Az ember őszintén és becsületesen imádkozik reggel, `Aldott vagy Te, aki meggyógyítja népe, Izrael betegeit`, héberül:

ברוך אתה יי רופא חולי עמו ישראל

de ha ő - maga vagy gyermeke - aznap megbetegszik, az ima ellenére orvoshoz fordul, ugyan úgy, mint bármelyik ateista, aki nem imádkozik.

Az ember igaz hittel imádkozik reggel, elmondja a nagyszerű mondatot, `Áld meg nekünk, Örökkévaló Istenünk, ezt az évet, hogy minden termés jó legyen, s hozz (télen: áldásos esőt és harmatot, nyáron: áldást) aföldre, hadd lakjunk jól annak javából`, héberül:

ברך עלינו יי אלהנו את השנה הזאת ואת כל מיני תבואתה לטובה ותן בחורף: טל ומטר לברכה ובקיץ: ברכה על פני האדמה ושבענו מטובה.

de a létfenntartás szükségleteinek biztosításához az embernek dolgozni kell -, épp úgy, mint bármelyik ateistának -, hogy tisztességes vagy nem tisztességes módon előteremtse a kenyérre valót.

Ha az ember Izrael állam jólétének és biztonságának gondját magán viseli, akkor páncélosokról és bombázó repülőgépekről is gondoskodik, pedig reggel még nagy áhítattal mondta ki „Zur Israel“, „Izraelnek kösziklája“ „Te vagy éltünk bérce, segítségünk pajzsa“, épp úgy, mint bármelyik ateista, aki nem ismeri „Izraelnek kösziklája“ fogalmat.”

héberül:

---

¹¹Aus Jeshajahu Leibowitz, Gespräche über Gott und die Welt mit Michael Shashar, Dvorah Verlag Frankfurt 1990, S. 153-154. „Beszélgetések Istenről és a világdolgairól“.

מודים אנחנו לך שאתה הוא יי אלהנו ואלהי אבותינו (אצל הרפורמים: אמותינו) לעולם ועד, צור חיינו, מגן ישענו.

Befejezésül szeretnék egy személyes csodát említeni: 2011 júliusában egy ötórás agyműtét után, amikor felébredtem azt mondtam a körülöttem álló professzoroknak és orvos csapatnak: „Mózes kinyújtott karral (נְטִיחַת זְרוּעַת) éseröskézzel (חֹזְקָה) (7) vezettek ki Öseinket az Egyiptom irabszolgásából. Önök aranykezei vezettek engem vissza egy új egészségéséletbe!“

Mi volt nagyobb a csoda vagy a tudomány? Ezt a kérdést az Isten (הַקְּבֵה"ה) kezében hagyom...

FELHASZNÁLT IRODALOM

קליין, א' : בעיית הנס בהגות היהודית, בשדה חמד, תשס"א

Krochmalnik, D.: *Das Mirakel von Giwon. Wissenschaft und Wunder im jüdischen Denken von Maimonides bis Spinoza* in: Michael Hampe, Sibylla Lotter (Hg.), „Die Erfahrungen, die wir machen, sprechen gegen die Erfahrungen, die wir haben“. Über Formen der Erfahrung in den Wissenschaften (Erfahrung und Denken. Schriften zur Förderung der Beziehung zwischen Philosophie und Einzelwissenschaften Bd. 86), Berlin 2000, pp. 95-125

Leibowitz, J.: *Gespräche über Gott und die Welt*, mit Michael Shashar, Dvorah Verlag, Frankfurt am Main 1990, pp. 152 – 154

Spinoza, Baruch: *Der theologisch-politische Traktat*. Verlag Philipp Reclam jun. Leipzig, pp. 109 - 130 entnommen. (Magyarul: *Teológiai-politikai tanulmány*, ford. Szemere Samu, átdolg. Szalai Judit, Osiris kiadó Bp. 2002)

FÜGGELÉK

Bibliai és talmudi héber idézetek

משנה ה,ו

עשרה דברים נבראו בערב שבת בין השמשות ואלו הם: פי הארץ, פי הבאר, פי האתון, הקשת, והמן, והמטה והשמיר הכתב והמכתב והלוחות.

פי הארץ: במדבר פרק טז פסוק לב

ותפתח הארץ את פיה ותבלע אתם ואת בתיהם ואת כל האדם אשר לקרח ואת כל הרכוש:

פי הבאר: במדבר פרק כא פסוק טז

ומשם בארה הוא הבאר אשר אמר יהוה למשה אסף את העם ואתנה להם מים

פי האתון: במדבר פרק כב פסוק כח

ויפתח יהוה את פי האתון ותאמר לבלעם

הקשת: בראשית פרק ט פסוק יג

את קשתי נתתי בענן והיתה לאות ברית ביני ובין הארץ

המן: שמות פרק טז פסוק טו

ויראו בני ישראל ויאמרו איש אל אחיו מן הוא כי לא ידעו מה הוא ויאמר משה אלהם הוא הלחם אשר נתן יקוק לכם לאכלה

דברים פרק יג פסוקים ב – ו

(ב) כי יקום בקרבך נביא או חלם חלום ונתן אליך אות או מופת:

(ג) ובא האות והמופת אשר דבר אליך לאמר נלכה אחרי אלהים אחרים אשר לא ידעתם ונעבדם:

(ד) לא תשמע אל דברי הנביא ההוא או אל חולם החלום ההוא כי מנסה יהוה אלהיכם אתכם לדעת הישכם אהבים את יהוה אלהיכם בכל לבבכם ובכל נפשכם:

(ה) אחרי יהוה אלהיכם תלכו ואתו תיראו ואת מצותיו תשמרו ובקלו תשמעו ואתו תעבדו ובו תדבקון:

(ו) והנביא ההוא או חלם החלום ההוא יומת כי דבר סרה על יהוה אלהיכם המוציא אתכם מארץ מצרים והפדך מבית עבדים להדיחך מן הדרך אשר צוך יהוה אלהיך ללכת בה ובערת הרע מקרבך:

תלמוד בבלי פסחים דף סד עמוד ב

אביי אמר: ננעלו תנן, כמה דעיילו מעלו - וסמכינן אניסא. רבא אמר: נועלין תנן, ולא סמכינן אניסא.

דברים פרק ו פסוק טז

לא תנסו את יהוה אלהיכם כאשר נסיתם במסה:

דברים פרק ו פסוק טז

לא תנסו את יהוה אלהיכם כאשר נסיתם במסה:

ברכת מודים או ברכת ההודאה היא הברכה ה-18 בתפילת שמונה עשרה

מוֹדִים אֲנַחֲנוּ לָךְ שְׂאֵתָהּ הוּא ה' אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד,
צוּרֵנוּ צוּר חַיֵּינוּ, מְגִן יִשְׁעֵנוּ אֵתָהּ הוּא לְדוֹר וָדוֹר.
נִוְדָה לָךְ וְנִסְפָּר תְּהִלָּתְךָ עַל חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדְךָ
וְעַל נַשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקֻדוֹת לָךְ,
וְעַל נִסֶּיךָ שֶׁבְּכָל יוֹם עִמָּנוּ

שמות פרק י פסוק ב

ולמען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים ואת אתתי אשר שמתי בם וידעתם כי אני יהוה

בראשית פרק ט פסוק יג

את קשתי נתתי בענן והיתה לאות ברית ביני ובין הארץ

שמות פרק יד פסוק כא

ויט משה את ידו על הים ויולך יהוה את הים ברוח קדים עזה כל הלילה וישם את הים לחרבה ויבקעו המים

יהושע פרק י פסוקים י - יד

(י) ויהם יקוק לפני ישראל ויכם מכה גדולה בגבעון וירדפם דרך מעלה בית חורן ויכם עד עזקה ועד מקדה:

(יא) ויהי בנסם מפני ישראל הם במורד בית חורן ויקוק השליך עליהם אבנים גדלות מן השמים עד עזקה וימתו רבים אשר מתו באבני הברד מאשר הרגו בני ישראל בחרב:

(יב) אז ידבר יהושע ליקוק ביום תת יקוק את האמרי לפני בני ישראל ויאמר לעיני ישראל שמש בגבעון דום וירח בעמק אילון:

(יג) וידם השמש וירח עמד עד יקם גוי איביו הלא היא כתובה על ספר הישר ויעמד השמש בחצי השמים ולא אץ לבוא כיום תמים:

(יד) ולא היה כיום ההוא לפניו ואחריו לשמע יקוק בקול איש כי יקוק נלחם לישראל:

תלמוד בבלי עבודה זרה דף כה אמור א

וידום השמש וירח עמד עד יקום גוי אויביו הלא היא כתובה על ספר הישר - מאי ספר הישר? א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן: זה ספר אברהם יצחק ויעקב שנקראו ישרים, שנא': תמות נפשי מות ישרים. והיכא רמיזא? וזרעו יהיה מלא הגוים, [אימתי יהיה מלא הגוים]? בשעה שעמדה לו חמה ליהושע. ויעמד השמש בחצי השמים ולא אץ לבוא כיום תמים - וכמה? א"ר יהושע בן לוי: עשרים וארבעה [שעין], אזיל שית וקם שית, אזיל שית וקם שית, כולה מלתא כיום תמים; ר' אלעזר אמר: שלשים ושית, אזיל שית וקם תריסר, אזיל שית וקם תריסר, עמידתו כיום תמים; רבי שמואל בר נחמני אמר: ארבעים ושמונה

בראשית פרק א פסוק יז

ויתן אתם אלהים ברקיע השמים להאיר על הארץ

URL: <http://yerushaonline.com/?v=eq64aya06>